

Загребельний Павло Архипович

Життя та творчість

ПАВЛО ЗАГРЕБЕЛЬНИЙ

(рік народження 1924, помер 2009)

Павло Архипович Загребельний народився 25 серпня 1924 р. у с Солошине на Полтавщині. У 1941 р., щойно закінчивши середню школу, пішов добровольцем на фронт, був курсантом 2-го Київського артучилища, в серпні цього ж року був поранений. Наступного року знову був тяжко поранений, потрапив у полон. У 1945 р. П. Загребельний працював у радянській воєнній місії в Західній Німеччині.

У 1946р. він вступив на філологічний факультет Дніпропетровського університету. Закінчивши університет у 1951 р., розпочав діяльність журналіста.

У 1957р. видав збірку оповідань "Учитель", повість "Дума про невмирущого", наступного року — збірку "Новели морського узбережжя". У 1959 р. письменник розпочав пригодницько-політичну дилогію, видавши перший роман "Європа 45". У 1961—1963 рр. Загребельний працював головним редактором "Літературної газети", видав другу книгу дилогії "Європа. Захід".

Протягом 1960—1980 рр. письменник створив основну частину своїх романів, які принесли йому світове визнання: "День для прийдешнього" (1963), "Диво" (1968), "З погляду вічності" (1970), "Переходимо до любові" (1971), "Первоміст" (1972), "Смерть у Києві" (1973), "Євпраксія" (1975), "Розгін" (1976), "Роксолана" (1980), "Я, Богдан (Сповідь у славі)" (1983) та інші.

Оцінки цих творів були далеко не однозначні: від схвальних до знищувальних, але саме це і засвідчувало, що з'явилися твори небуденні, автор здобув славу одного з найерудованіших письменників свого часу.

У 1974р. за романи "Первоміст" і "Смерть у Києві" П. Загребельний отримав Державну премію ім. Т. Шевченка. У 1980р. твір "Розгін" був відзначений Державною премією СРСР.

П. Загребельний у 1979—1986 рр. очолював Спілку письменників України. Був депутатом Верховної Ради СРСР 10-го і 11-го скликань, Верховної Ради УРСР 9-го скликання. Протягом 1980—1990 рр. письменник видав твори: "Південний комфорт" (1984), збірник "Неймовірні оповідання" (1987), "В-ван" (1988), фантастичний роман "Безсмертний Лукас" (1989), "Гола душа" (1992), пригодницьку повість "Ангельська плоть" (1993), "Тисячолітній Миколай" (1994), "Юлія" (1997) та інші твори.

Впродовж багатьох років читачі з великим інтересом зустрічали літературно-критичні та літературознавчі виступи Павла Загребельного, з нетерпінням очікували його нові твори.

П. Загребельний власноруч переробляв свої прозові твори на п'єси: "День для прийдешнього" переробив на "Хто за? Хто проти?", а "З погляду вічності" на "І земля скакала мені навстріч", які були поставлені українськими театрами. За його сценаріями

на Київській кіностудії ім. О. Довженка були зняті художні фільми: "Ракети не повинні злетіти" (1965), "Перевірено — мін немає"(1966), "Лаври"(1974), "Ярослав Мудрий"(1982). Загребельний є автором збірника статей, есе "Неложними устами" (1981).

Основний жанр П. Загребельного ;— це роман, хоча в його доробку є і новели, і оповідання, і повісті. Проте серед жанрово-стильового розмаїття романістики письменника особливе місце, безперечно, займає історична белетристика.

Роман "Диво" був першим історичним твором П. Загребельного. Твір має оригінальну композицію: у ньому поєднуються в одній розповіді далека минувшина й сучасність, зіставляється те, що реально було розділене майже тисячоліттям. Це стало можливим завдяки тому, що центром цих періодів виступає реальний образ Софії Київської — дивовижної пам'ятки архітектури часів князювання Ярослава Мудрого, збудованої, за художньою версією П. Загребельного, талановитим майстром Сивооком,— незвичайне диво, що "ніколи не кінчається й не переводиться", яке однаково належить як XI століттю, так і XX. Великою мірою собор є символічним образом. Софія як художній символ і як реальна історична пам'ятка, сконцентрувала в собі весь волелюбний, сильний дух народу, його невмирущість та нескореність. Собор не нагадував візантійських церков, звідки прийшло на Русь християнство, бо не було в ньому простоти й суворості, а було "щось буйно-рожеве, приховано-поганське", як у тих дерев'яних язичницьких святинях, що їх у той час палили й нищили по всій Русі. "Він був барвистий, як душа й уява народу, що створив його",—пише Пі Загребельний.

Але ще більшим дивом у романі постають люди. Письменник детально змальовує складні людські долі, глибоко розкриваючи психологію своїх персонажів. Майстерно змальований в романі митець Сивоок, будівничий Софії Київської. Його доля — це доля талановитого майстра з древлянських земель, який багато блукав по тодішній Русі, був ченцем у болгарському монастирі, згодом, полонений, потрапив до Візантії, працював у константинопольського майстра як будівник і оздоблювач храмів і аж згодом, дозрілий у своєму таланті й розумінні життя, повернувся до Києва, на рідну землю. З особливою уважністю й проникливістю письменник розповідає про те, як зароджується й формується в Сивоокові митець — наука в діда Родима, язичницьке бунтування проти христів, наука в Радогості, в тітки Звенисдеви, яка сказала, що "в нього між оком і рукою є те, чого нема ні в кого з людей", вишкіл по інших краях. І нарешті — натхненний вияв усіх його вмінь і здібностей у творенні Софійського дива. Відштовхуючись від запису в літописі Нестора про збудування собору Ярославом, полемізуючи з цим твердженням літописця вже епіграфом з Брехта ("Хто звів семибрамні Фіви? В книгах стоять імена королів. А хіба королі лупали скелі й тягали каміння?.."), П. Загребельний створює образ русича Сивоока, талановитого митця давніх часів, і пристрасно переконує читача, що в славнозвісному архітектурному шедеврі є відсвіт життєвого й творчого подвигу нашого далекогопредка-слов'янин а, представника свого народу.

Складним, суперечливим постає образ князя Ярослава, який зображується

реальною людиною: твердим і цілеспрямованим, але водночас жорстоким, закоханим у книги, мудрим, і в той же _ час незахищеним, слабким, як звичайний смертний.

У романі автор не просто стежить за розвитком подій, життєвих колізій, а намагається дати їм філософсько-етичне тлумачення, робить це досить непомітно, ненав'язливо, часто через самих героїв. Завдяки такому глибокому проникненню в психологію персонажів, авторові вдалось порушити досить багато важливих проблем не тільки того часу, але й сучасності: влада та мистецтво, влада і людина, талант і держава, тлінне й нетлінне, проблема творчого начала в людині, свободолюбства, людської гідності, добра і зла, проблема вибору. Протягом твору автор ненав'язливо підводить читача до думки, що "справжня історія — це історія творення, а не руйнування".

Багатий ідейно-психологічний зміст роману, розгалуження основної його проблематики зосереджуються не лише в образах Сивоока і Ярослава. Дід Родим, молодий стрілець Лучук, підступний медовар Ситник — суцільне втілення зла, щирий грузин

Гюрґій, майстер, позбавлений мужності, яку дає справжній талант, пристосуванець з одинадцятого століття Мішило (це про нього Сивоок вигукує: "Бійся посередності, о княже!"). Серед помітних героїв роману — і представники іншого покоління, що належать уже двадцятому століттю: вчені Гордій Отава та його син Борис. Історик Гордій Отава бере гору не тільки в науковій полеміці з німецьким професором Шнурре, відстоюючи ідею самостійності й первинності культури слов'янства, а й ціною власного життя рятує фрески Софії Київської від вивезення до Німеччини під час Великої Вітчизняної війни. Отже, герої твору дуже різні, але всі вони творять історію своєї землі, несуть у собі той дивовижний світ, оригінальний внутрішній космос, що його ніко: му не зруйнувати, як і Софію Київську.

Коментуючи свій роман "Диво", П. Загребельний у літературно-критичній статті "Спроба автокоментаря" зазначав: "Хотілося показати нерозривність часів, показати, що великий культурний спадок, полишений нам історією, існує не самодостатньо, а входить у наше життя щоденне, впливає на смаки наші й почуття, формує в нас відчуття краси й величі, ми ж платимо своїм далеким предкам тим, що ставимося до їхнього спадку з належною шанобою, оберігаємо й захищаємо його".

Слід зазначити, що на сьогоднішній день (значною мірою завдяки сучасній екранізації) більш відомим і популярним твором П. Загребельного є роман "Роксолана", в якому письменник вдається до художнього осмислення реальних історичних подій, розповідаючи про п'ятнадцятилітню Анастасію Лісовську, доньку священика із Рогатина, яку захопила в полон татарська орда. Дівчину продали в рабство; вона потрапила в гарем турецького султана Сулеймана, за рік вибилася з простих рабине-одалісок в султанські дружини (а їх не могло бути згідно з Кораном більше чотирьох), стала улюбленою дружиною султана, баш-кадуною, а після смерті султана кілька десятиліть керувала безмежною Османською імперією і впливала на життя всієї Європи. Та якщо в європейській історії жінки-правительки держав були явищем доволі

поширеним, то в мусульманському світі за всю історію налічується лише два десятки імен жінок-правительок, і серед них ім'я Хасекі (офіційне ім'я султанші). Венеціанські посли-баїли в донесеннях із Стамбула називали її Роксоланою (в перекладі — русинка, тобто жінка з Русі), під цим ім'ям вона й залилася в історії.

В авторському післяслові П. Загребельний так коментував причину, з якої він звернувся саме до образу Роксолани: "Досі постать Роксолани була безплотною, часто ставала об'єктом псевдопатріотичних захоплень, використовувалася деякими авторами як своєрідний рупор для їхніх розумувань,— тут (тобто в "Роксолані") вона, як принаймні здається авторові, віднаходить ті необхідні виміри і якості, які роблять її особистістю. Власне, роман — це історія боротьби нікому не знаної дівчини й жінки за свою особистість, за те, щоб уціліти, зберегти і вберегти себе, а тоді вознестися над оточенням, може, й над цілим світом".

Павло Загребельний сьогодні є одним з найпопулярніших українських письменників, чия творча спадщина приваблює все більше нових читачів. Його твори відомі далеко за межами України, перекладалися багатьма мовами світу, неодноразово екранізувалися. Не всі з них стали непересічним художнім надбанням української прози, але всі активно сприймалися читачем, обговорювалися критикою, тою чи іншою мірою впливали на літературний процес.

ОСНОВНІ ТВОРИ:

"Диво", "Первомісн", "Смерть у Києві", "Євпраксія", "Роксолана", "Я, Богдан" (Сповідь у славі), "Розгін", "Південний комфорт", "В-ван", "Гола душа", "Безсмертний Лукас", "Ангельська плоть", "Тисячолітній Миколай", "Юлія".

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Загребельний П. Неложними устами. — К., 1981.
2. Дончик В. Істина — особистість (Проза Павла Загребельного). — К., 1984.
3. Фащенко В. Павло Загребельний. Нарис творчості _ к., 1984.
4. Шпиталь А. Історична проза Павла Загребельного. — К., 1986.
5. Слабошпицький М. Історія сучасності й сучасність історії // Слабошпицький М. Літературні профілі. — К., 1984.
6. Загребельний П. "Замкнене коло нашої історії — ось це я мав на увазі": Інтерв'ю з Павлом Загребельним, автором роману "Диво" // Панченко В. Урок літератури. — Кіровоград, 2000.